

**ІНЖЕНЕРІЯ МАШИНИХ СИСТЕМ ТА УПРАВЛІННЯ ПРОЄКТАМИ,
АДАПТАЦІЯ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА ДО ГЛОБАЛЬНИХ
ЗМІН КЛІМАТУ**

DOI: <https://doi.org/10.37204/0131-2189-2021-13-24>

УДК 631.1: 338.43

Особливості ринку овочів в Україні

Кудриницький Р. Б.,

к.т.н., с.н.с., провідний науковий співробітник, Національний науковий центр «Інститут механізації та електрифікації сільського господарства»,
e-mail: kudsl@ukr.net; ORCID iD 0000-0001-7742-7617

Днесь В. І.,

к.т.н., завідувач відділу, Національний науковий центр «Інститут механізації та електрифікації сільського господарства»;
ORCID iD 0000-0002-4166-2276

Скібчик В. І.,

к.т.н., ст. викладач, Національний університет біоресурсів і природокористування України;
ORCID iD 0000-0001-5724-6691

Крупич О. М.,

к.т.н., доц., завідувач кафедри, Львівський національний аграрний університет;
ORCID iD 0000-0002-5634-8116

Анотація

Мета. Проаналізувати сучасні тенденції розвитку ринку овочевих культур і визначити чинники, які формують кон'юнктуру ринку овочів.

Методи. У процесі дослідження було використано методи монографічний, системного аналізу та синтезу.

Результати. Означено сучасні тенденції кон'юнктури ринку овочів як у світі, так і в Україні, простежено динаміку виробництва, споживання та цін, визначено напрями розвитку ринку овочів. Для ринку овочів характерна складність та сегментованість через велику різноманітність овочів, які відрізняються термінами та особливостями вирощування, територіальним розміщенням виробництва, способами використання та зберігання; також особливістю галузі овочівництва є те, що переважна більшість овочів – 85% виробляються в господарствах населення. Розглянуто основні складові ринку овочів в Україні, а саме: попит і пропозиції овочів, тенденції цін на овочі, стан і проблеми розвитку інфраструктури ринку.

Висновки. На сьогодні овочівництво є одним із пріоритетних напрямів сільсько-господарського виробництва України. Ринок овочів України є цілком самодостатнім, його об'єм

залежить від обсягів виробництва. Основними виробниками овочевої продукції є господарства населення, частка яких від загальної кількості її виробників складає понад 85%. Основними чинниками, що гальмують розвиток овочівництва є: низький розвиток логістики; у державі дотепер діє система стихійного продажу овочів; мала кількість овочесховищ; не функціонують овочеві кооперативи і т. п.

Підвищення ефективності виробництва овочів можливо, якщо буде забезпечено під час виробництва овочевої продукції: застосування нових ресурсозберігальних технологій виробництва, що зі свого боку призведе до скорочення затрат праці й зниження собівартості виробництва овочів; оптимізація організації виробництва в галузі, а саме: будівництво необхідної кількості овочесховищ, створення у великотоварних господарствах переробних підрозділів, а для господарств населення об'єднання у відповідні овочеві кооперативи, що дозволить раціонально використовувати всю вирощену продукцію та оптимізувати канали збуту.

Ключові слова: кон'юнктура ринку, ринок овочів, урожайність, виробництво овочів, ціни на овочі, попит, пропозиція.

UDC 631.1: 338.43

Features of the vegetable market in Ukraine

Kudrynetskyi R.,

Candidate of Engineering Sciences, s.r.o., leading researcher, National Scientific Center “Institute of Agriculture Engineering and Electrification”;

ORCID iD 0000-0001-7742-7617

Dnes V.,

Candidate of Engineering Sciences (Ph. D.), department head, National Scientific Center “Institute of Agriculture Engineering and Electrification”;

ORCID iD 0000-0002-4166-2276

Skibchuk V.,

Candidate of Engineering Sciences (Ph. D.), Senior Lecturer, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine;

ORCID iD 0000-0001-5724-6691

Krupych O.,

Ph.D., Assoc. Prof., Head Department, L'viv National Agrarian University;

ORCID iD 0000-0002-5634-8116

Annotation

Purpose. Analyze current trends in the market of vegetable crops and identify factors that shape the situation in the vegetable market.

Methods. In the course of the research, the methods of monographic, system analysis and synthesis were used.

Results. The current trends in the vegetable market both in the world and in Ukraine are identified: the dynamics of production, consumption and prices are traced, the directions of development of the vegetable market are determined. The vegetable market is characterized by complexity and segmentation due to the large variety of vegetables, which differ in terms and features of cultivation, location of production, methods of use and storage, and the peculiarity of the vegetable industry is that the vast majority of vegetables – 85% are produced in households. The main components of the vegetable market in Ukraine are considered, namely: demand and supply of vegetables, trends in vegetable prices, the state and problems of market infrastructure development.

Conclusions. Today, vegetable growing is one of the priority areas of agricultural production in Ukraine. The vegetable market of Ukraine is quite

self-sufficient, its capacity depends on production volumes. The main producers of vegetable products are households, the share of which from the total number of its producers is over 85%. The main factors that inhibit the development of vegetable growing are: low development of logistics; the state still has a system of spontaneous sale of vegetables; small number of vegetable storages; vegetable cooperatives, etc. do not function.

Improving the efficiency of vegetable production is possible if it is provided during the production of vegetable products: the use of new resource-saving production technologies, which in turn will lead to a reduction in labor costs, reducing the cost of vegetable production; by optimizing the organization of production in the industry, namely the construction of the required number of vegetable storages, the creation of processing units in large farms, and for households to unite in appropriate vegetable cooperatives, which will rationally use all grown products and optimize sales channels.

Keywords: market conditions, vegetable market, yield, vegetable production, vegetable prices, demand, supply.

УДК 631.1: 338.43

Особенности рынка овощей в Украине

Кудринский Р. Б.,

к.т.н., с.н.с., вед.н.с., Национальный научный центр «Институт механизации и электрификации сельского хозяйства»;

ORCID iD 0000-0001-7742-7617

Днесь В. И.,

к.т.н., зав. отделом, Национальный научный центр «Институт механизации и электрификации сельского хозяйства» ;

ORCID iD 0000-0002-4166-2276

Скибчик В. И.,

к.т.н., ст. преподаватель, Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины; ORCID iD 0000-0001-5724-6691

Крупич О. М.,

к.т.н., доц., зав. кафедры, Львовский национальный аграрный университет;

ORCID iD 0000-0002-5634-8116

Аннотация

Цель. Проанализировать современные тенденции развития рынка овощных культур и определить факторы, которые формируют конъюнктуру рынка овощей.

Методы. В процессе исследования были использованы методы монографический, системного анализа и синтеза.

Результаты. Отмечены современные тенденции рынка овощей как в мире, так и в Украине: прослежена динамика производства, потребления и цен, определены направления развития рынка овощей. Для рынка овощей характерна сложность и сегментированность через большое разнообразие овощей, которые отличаются сроками и особенностями выращивания, территориальным размещением производства, способами использования и хранения, а также особенностью отрасли овощеводства является то, что подавляющее большинство овощей – 85% производятся в хозяйствах населения. Рассмотрены основные составляющие рынка овощей в Украине, а именно: спрос и предложение овощей, тенденции цен на овощи, состояние и проблемы развития инфраструктуры рынка.

Выводы. Сегодня овощеводство является одним из приоритетных направлений сельскохозяйственного производства Украины. Рынок овощей Украины вполне самодостаточный, его емкость зависит от объемов производства. Основными производителями овощной продукции являются хозяйства населения, доля которых от общего числа его производителей составляет более 85%. Основными факторами, которые тормозят развитие овощеводства являются: низкое развитие логистики; в государстве до сих пор действует система стихийной продажи овощей; малое количество овощехранилищ; не функционируют овощные кооперативы и т. п.

Повышение эффективности производства овощей возможно, если будет обеспечено при производстве овощной продукции: применение новых ресурсосберегающих технологий производства, что в свою очередь приведет к сокращению затрат труда и снижению себестоимости производства овощей; оптимизация организации производства в отрасли, а именно: строительство необходимого количества овощехранилищ, создание в крупнотоварных хозяйствах

перерабатывающих подразделений, а для хозяйств населения объединений в соответствующие овощные кооперативы, что позволит рационально использовать всю выращенную продукцию и оптимизировать каналы сбыта.

Ключевые слова: конъюнктура рынка, рынок овощей, урожайность, производство овощей, цены на овощи, спрос, предложение.

Постановка проблеми. У раціоналі харчування сучасного українця овочі складають четверту частину від усього переліку спожитих продуктів харчування. Сприятливі природно-кліматичні умови для виробництва овочів в Україні дають можливість задовільнити потребу вітчизняних споживачів у повному обсязі завдяки власним ресурсам на 104,0% [1]. Основними виробниками овочевої продукції є господарства населення, частка яких від загальної кількості її виробників складає понад 85% [2, 3]. Однак, не зважаючи на стрімкий розвиток овочівництва, недосконала інфраструктура, нестача спеціалізованих овочесховищ, роздрібненість цієї галузі сформували внутрішній ринок овочів, як непередбачуваний, неоднорідний за регіонами, з хиткою кон'юктурою щодо різних видів овочів та цін залежно від сезону [2–5]. На сьогодні залишаються невирішеними питання вдосконалення форм і методів державної підтримки, розроблення дієвих інструментів підтримки малих виробників, сприяння у виході товаровиробників на світовий аграрний ринок.

Одним із способів підвищення конкурентоспроможності галузі є розвиток міжрегіональних продовольчих зв'язків завдяки розвитку кооперації в збуті, переробці та використанні овочевої продукції; концентрації виробництва овочевої продукції в тих районах, де забезпечується максимум виходу якісної продукції за мінімуму витрат на її виробництво та доставку до споживачів; формуванню спеціалізованих зон товарного виробництва продукції з урахуванням її цільового використання; поліпшенню органі-

зації зберігання та підвищення ефективності транспортування; надання державної підтримки в будівництві та реконструкції об'єктів із зберігання й первинної переробки овочів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз літературних джерел свідчить, що вивченням проблеми підвищення ефективності виробництва та реалізації овочевої продукції займалися ряд українських учених [2–7]. У своїх працях авторами розглядалися різні напрями розвитку кон'юнктури ринку продукції овочівництва та означено основні стримувальні фактори розвитку овочівництва.

У працях [3, 6] авторами розглянуто особливості ринку овочів в Україні. Означено, що основними проблемами є повільна переорієнтація виробників відповідно до сучасних вимог ринку, низький рівень їхньої взаємодії та недостатня технологічна оснащеність підприємств. Також авторами запропоновано шляхи вирішення означеної проблеми, основними з яких є створення відповідних кооперативів зі збуту та зберігання виробленої овочевої продукції, створення спеціалізованих господарств і т. п.

У праці [4] автор розглянув особливості ринку свіжих овочів в Україні через аналіз чотирьох його складових: пропозиції овочів, попиту населення, тенденцій у ціноутворенні, особливостей конкуренції та стану і проблеми розвитку інфраструктури ринку та суміжних галузей. Означив проблему ринку свіжих

овочів і галузі овочівництва, а також шляхи підвищення ефективності функціонування овочевого сектору і його розвитку.

У праці [5] авторами досліджено сучасний стан виробництва овочевої продукції в Україні. Проведено аналіз факторів, що позитивно впливають на розвиток овочівництва, розглянуто структуру виробництва за категоріями господарств. Визначено шляхи підвищення економічної ефективності та перспективи розвитку галузі овочівництва в Україні.

Мета досліджень. Проаналізувати сучасні тенденції розвитку ринку овочевих культур і визначити чинники, які формують кон'юнктуру ринку овочів.

Методи досліджень. У процесі дослідження було використано методи монографічний, системного аналізу та синтезу.

Результати досліджень. Овочівництво є однією з важливих і разом із тим найбільш складних галузей рослинництва України.

На світовому ринку з виробництва овочів Китай займає перше місце у світі. Станом на 2019 рік основне виробництво овочів у Китаї становило 590 млн т, а це – 52,27% світового первинного виробництва овочів. На п'ять країн (Китай, Індія, Сполучені Штати Америки, Туреччина та В'єтнам) припадає 70,35% світового виробництва овочів, Україна в цьому списку займає 17 місце (0,86%) (табл. 1, рис. 1). Загальний обсяг первинного виробництва овочів у світі у 2019 році становив 1130 млн т [9].

Таблиця 1. Динаміка виробництва овочів у країнах світу, млн т
Table 1. Dynamics of vegetable production in the world, million tons]

№ п/п	Країни	2019	2018	2017	2016	2015	2014	2013
1	Китай	590,7	576,3	561,8	547,1	537,3	508,3	495,8
2	Індія	132,0	130,1	131,6	125,9	120,0	125,2	119,6
3	США	30,0	31,7	32,1	34,1	34,5	35,7	33,6
4	Туреччина	25,3	24,1	24,9	24,4	23,7	22,7	22,8
5	В'єтнам	17,0	16,3	15,8	15,2	14,6	14,4	13,5
6	Нігерія	16,7	16,1	15,1	14,5	16,2	15,8	13,1
7	Єгипет	15,4	15,4	15,5	15,3	16,4	16,4	15,1
8	Мексика	15,2	16,2	15,5	14,3	13,2	12,5	11,7
9	Росія	14,2	13,7	13,6	13,2	16,1	15,5	14,7
10	Іспанія	13,3	12,6	13,1	13,1	12,5	12,6	11,1
11	Іран	11,8	10,8	11,1	13,7	13,7	14,7	14,4
12	Індонезія	11,8	11,5	11,2	10,8	10,2	10,2	10,1
13	Японія	10,2	10,1	10,2	10,2	10,4	10,3	10,2
14	Південна Корея	10,0	10,1	9,5	9,0	9,3	10,4	1,0
15	Узбекистан	10,0	9,1	10,1	11,2	10,1	9,3	8,5
16	Італія	9,9	10,1	12,5	13,0	12,8	12,3	11,9
17	Україна	9,7	9,5	9,3	9,5	9,4	9,8	9,7
18	Бразилія	8,9	9,0	9,1	9,0	8,8	9,0	8,7
19	Алжир	7,3	6,9	6,5	6,4	6,0	5,8	5,5
20	Філіппіни	7,0	6,8	6,7	6,6	6,5	6,4	6,3

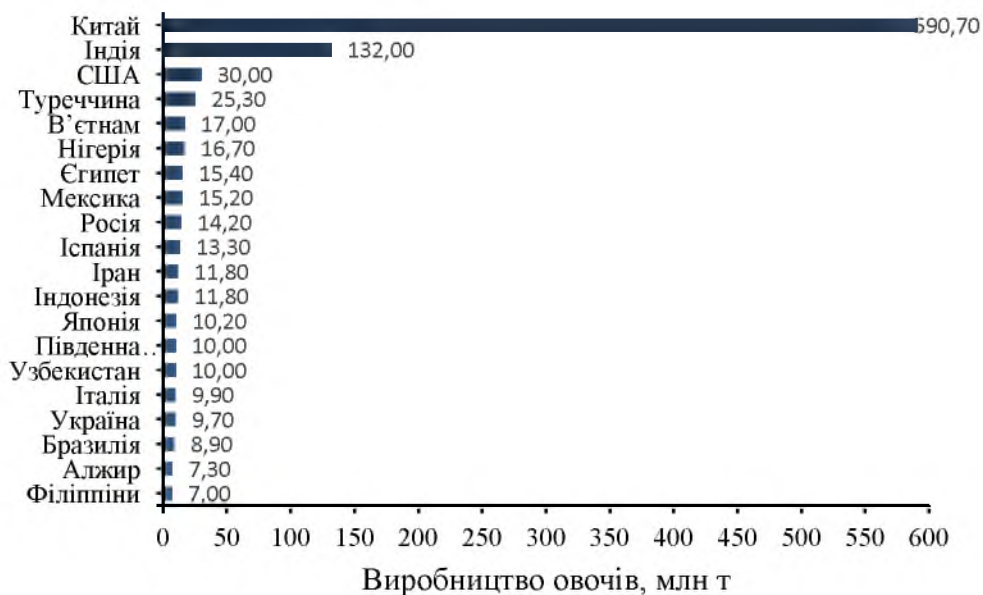

Рис. 1. Перша двадцятка країн світу з виробництва овочів
 Fig. 1. The world's top twenty vegetable producers

Овочі вирощують у всіх регіонах України. Через відмінність природно-кліматичних, унікальних місцевих умов виробництва склалася певна овочева спеціалізація за регіонами, локальними територіями, навіть селами. Виробництво овочів розподіляється переважно так: теплолюбні культури (томати, цибуля, перець і огірки) переважно вирощують у зоні Степу, холодостійкі (капуста) – на Поліссі, а коренеплоди (морква, буряк) – у Лісостепу [4, 11]. На розміщення овочевого виробництва певним чином впливають і розвиненість аграрної інфраструктури (зрошення, сховища, об'єкти переробки, оптові ринки), близькість ринків збуту та наявність і якість доріг.

Особливість ринку овочів полягає в тому, що складові його механізму та інфраструктури, а саме: пропозиція, попит, ціноутворення та характер конкуренції залежать від того, як були вирощені овочі (у відкритому чи закритому

грунті), виду овочевої продукції (капуста, томати, огірки та ін.), сезонності, способу вживання тієї чи іншої овочевої продукції.

Пропозиція на внутрішньому ринку переважно формується завдяки власному виробництву овочів, що вирощуються на території України. Споживання овочевої продукції в домогосподарствах (у перерахунку в первинний продукт) в середньому за місяць у розрахунку на одну особу населення становить 9,3 кг, або 16% продовольчого кошика громадянина [1]. За даними Держстату, площі вирощування овочів у сільськогосподарських підприємствах усіх категорій у 2015–2020 роках у середньому становили 443,8 тис. га, з них площа посіву овочів у сільськогосподарських підприємствах у середньому складала 37,0 тис. га [10]. Якщо у 2015 році валове виробництво овочів господарствами всіх категорій становило 9214,0 тис. т, то у 2020 році – 9127,2 тис. т (табл. 2) [10].

Таблиця 2. Динаміка зібраної площі, виробництва та врожайності овочів в Україні
 Table 2. Dynamics of harvested area, production and yield of vegetables in Ukraine

Показники	Роки					
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Зібрана площа, тис. га	447,1	447,1	440,3	433,8	446,5	458,2
Валове виробництво, тис. т	9214,0	9414,5	8723,6	8884,5	9190,2	9127,2
Урожайність, ц/га	206,1	210,5	198,0	204,7	205,9	199,1
У т. ч. сільськогосподарські підприємства						
Зібрана площа, тис. га	35,3	34,3	30,2	30,9	33,8	37,0
Валове виробництво, тис. т	1281,7	1322,9	1248,8	1261,0	1339,0	1406,4
Урожайність, ц/га	363,4	382,7	410,0	402,7	396,1	377,4

Основними виробниками овочевої продукції є господарства населення, частка яких від загальної кількості її виробників складає понад 85% [2, 3] (рис. 2).

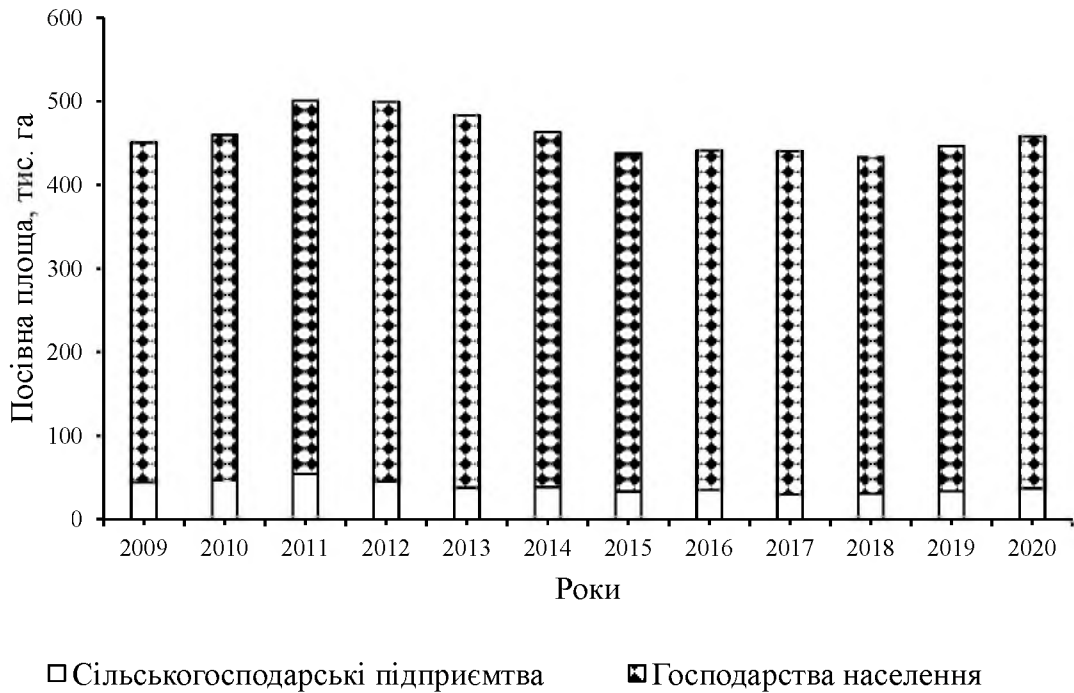

Рис. 2. Динаміка посівних площ овочевих культур

Fig. 2. Dynamics of sown areas of vegetable crops

Серед овочевих культур найпопулярнішими є огірки, томати, капуста, буряки столові, морква, цибуля, часник, перець, кабачки, гарбузи столові (рис. 3), їхня частка від загального виробництва овочів складає понад 80% [10].

Рис. 3. Виробництво овочевих культур у 2020 році сільгоспвиробниками всіх категорій України, тис. т

Fig. 3. Production of vegetable crops in 2020 by agricultural producers of all categories of Ukraine, thousand tons

Структуру виробництва та пропозиції щодо овочів у 2020 році на українському ринку представлено в таблиці 3 [10].

Таблиця 3. Виробництво овочів в Україні у 2020 році
Table 3. Vegetable production in Ukraine in 2020

Показники	Капуста	Перець стручковий солодкий	Перець стручковий гіркий	Огірки та корнішони	Баклажани	Помідори	Гарбузи столові	Кабачки столові	Часник	Цибуля	Морква столова	Буряки столові	Редиска
Зібрана площа, тис. га	70,6	14,9	0,9	54,1	5,1	74,9	29,8	32,6	23,8	55,1	43,5	39,2	0,7
% до площі овочів	15,4	3,3	0,2	11,8	1,1	16,3	6,5	7,1	5,2	12,0	9,5	8,6	0,2
Обсяг виробництва господарствами всіх категорій, тис. т	1779,4	170,5	10,8	1012,5	67,9	2250,3	649,6	618,7	211,7	1033,7	861,9	818,4	11,0
% від загального обсягу виробництва	18,5	1,8	0,1	10,5	0,7	23,4	6,8	6,4	2,2	10,7	9,0	8,5	0,1
Урожайність у господарствах усіх категорій, ц/га	252,2	113,9	90,7	187,5	130,7	300,1	217,6	188,7	88,3	186,0	197,7	208,1	126,7

Загальні посівні площі овочевих культур становили 458,2 тис. га, зокрема під томатами – 74,9 тис. га, або 16,3%, капустою – 70,6 тис. га (15,4%), цибулею – 55,1 тис. га (12,0%), огірками та корнішонами – 54,1 тис. га (11,8%), морквою столовою – 43,5 тис. га (9,5%), буряками столовими – 39,2 тис. га (8,6%), кабачками – 32,6 тис. га (7,1%), гарбузами столовими – 29,8 тис. га (6,5%), часником – 23,8 тис. га (5,2%), перцем стручковим солодким – 14,9 тис. га (3,3%), баклажанами – 5,1 тис. га (1,1%), перцем стручковим гірким – 0,9 тис. га (0,2%), редискою – 0,7 тис. га (0,2%) [10]. У п'ятірку найбільших виробників овочів у 2020 році, за даними Держстату, увійшли Херсонська (1212,0 тис. т), Львівська (799,5 тис. т), Дніпропетровська (624,9 тис. т), Миколаївська (566,5 тис. т) та Полтавська (555,6 тис. т) області.

Останніми роками в Україні майже за незмінних площ виробництва завдяки підвищенню врожайності валовий збір овочів збільшився в півтора рази [5]. Цьому сприяло запровадження сучасних технологій виробництва овочів на підставі застосування насамперед високопродуктивних сортів і гібридів, ефективних хімічних засобів захисту рослин, сучасних ресурсозберігальних систем зрошення. Хоча в господарствах населення вирощується більшість овочів: 95% огірків і корнішонів, 93% буряків столових, 91% капусти, 88% моркви, тобто ключовими виробниками овочів виступають господарства населення, разом із тим урожайність овочів у них є нижчою, ніж середня по галузі (табл. 4) [10].

Таблиця 4. Динаміка врожайності овочевих культур
Table 4. Dynamics of vegetable yields

Роки	Урожайність, ц/га		
	Господарства всіх категорій	Сільськогосподарські підприємства	Господарства населення
2015	206,1	363,4	192,6
2016	201,0	361,2	187,5
2017	198,0	410,0	182,2
2018	204,7	402,7	189,3
2019	205,9	396,1	190,3
2020	199,1	377,4	183,3

Виробництво овочів на невеликих площах стримує застосування високопродуктивних засобів механізації, підвищує собівартість і не дає змогу контролювати якість продукції та стан навколишнього середовища у зв'язку із застосуванням інтенсивних технологій. Також у господарствах населення вирощують малопоширені овочі та зелень. Таке виробництво спричинено тим, що ці овочі та зелень малоприсадибні або непридатні до індустриального вирощування, а тому потребують затрат ручної праці, що також призводить до підвищення собівартості на великих площах вирощування [4, 12].

Останніми роками об'єм ринку комерційного споживання овочевої продукції, за оцінками експертів плодоовочевої галузі, становить не менше 60 млрд грн у гуртових цінах, при цьому питома вага тіншового сектору становить більше 40 млрд грн. Частка роздрібних мереж, які під час продажу сплачують податок на додану вартість, на овочевому роздрібному ринку України не перевищує 15% [8].

Імпорт у загальному обсязі пропозиції на внутрішньому ринку – це переважно тепличні овочі, що поставляються в поза-сезонний період, зелень, екзотичні овочі та овочі, попит на які в деякі періоди часу не покривається внутрішніми виробниками. У 2019 році Україна імпортувала овочів понад 200 тис. т, або більше 3 млрд грн у гуртових цінах. Надходження в державний бюджет від сплати податку на додану вартість та мита становили майже 1 млрд грн [8].

Основними імпортерами овочів в Україну у 2018 році були Туреччина, Польща, Нідерланди, Італія, Іспанія, Македонія, Єгипет, Індія, Китай. Польща постачала в Україну широкий перелік овочів, серед яких провідні позиції займали суміші заморожених овочів та листові салати. Голландія постачала

переважно цибулю, перець солодкий, картоплю, помідори, листові салати та баклажани. З Китаю Україна імпортувала переважно сушені овочі та часник, а з Іспанії – перець солодкий, томати, баклажани, часник, селеру, огірки та гарбузи, з Македонії – ранню капусту. З Італії – рукколу, цикорій, шпинат та інші зелені культури та салати, а також цвітну капусту та броколі. З Єгипту імпортувала картоплю, часник, сушені овочі, листовий салат, цвітну капусту, броколі та томати. Індія в Україну експортувала сушену цибулю та консервовані огірки у великих діжках, які надалі розфасовували в Україні [13].

Експорт свіжої овочевої та баштанної продукції щороку скорочується й у 2019 році склав близько 70 тис. т. Негативне торговельне сальдо за зовнішньоекономічними операціями зі свіжою овочевою продукцією у 2019 році становило майже 100 млн доларів США [8]. Питома вага експорту овочевої продукції в загальному обсязі виробництва незначна (5–6%) і забезпечується великотоварними господарствами, збутовими кооперативами та фермерами. Баланс між експортом та імпортом на ринку овочевої продукції за різними її видами важко встановити, тому що окремі види овочів в Україні й імпортують, й експортують залежно від кон'юнктури, що складається на вітчизняному ринку та на більш дорогому Європейському.

Переробники та експортери, а також населення як споживачі овочевої продукції є суб'єктами, що формують попит на овочі в Україні. Взаємовідносини між виробниками овочевої продукції та переробниками чи експортерами відбуваються переважно на договірних засадах.

Найбільш динамічний, слабо прогнозований сегмент овочевого ринку – це та його частина, де свіжі овочі продаються населенню. Споживчий попит на овочі на 25%

задовольняється через торговельні мережі, решта – на міських ринках [1, 4]. За останні 5 років рівень споживання овочів та продовольчих баштанних культур населенням установився на рівні 160–164 кг за рік на одну особу, що відповідає нормам раціонального харчування (161 кг) [1]. Проте в країнах Європи рівень споживання овочів на одну особу складає 285 кг.

Сучасні тренди в харчуванні українців спонукають до збільшення обсягу виробництва овочів та розширення їхнього асортименту, що зі свого боку збільшує сукупний попит на свіжі овочі.

В Україні у 2009 році розпочато розвиток системи оптової торгівлі овочами через створення оптових ринків сільськогосподарської продукції внаслідок прийняття відповідного законодавства, а також виділення коштів із державного бюджету для компенсації частини інвестиційних витрат [8].

Проте в державі дотепер діє система стихійного продажу овочів.

Основними факторами, що впливають на зростання цін на овочеву продукцію, є: збільшення витрат на їх виробництво, зберігання, маркетинг, логістику; інфляційні процеси; тенденція подорожчання продуктів харчування на світовому ринку овочів; сезонність і останніми роками посушливий клімат в Україні. За даними аналітиків Української плодоовочевої асоціації, це призводить до хаосу, цінових коливань, які інколи перевищують 1000% на рік і вже навіть істотно впливають на загальний індекс інфляції.

Найбільшого рівня ціни досягають під час надходження на ринок перших партій нового врожаю, зокрема: капусти – у квітні, цибулі, буряків та моркви – у травні (табл. 5). Найнижчі ціни на овочі довготривалого зберігання встановлюються в жовтні – листопаді, коли вони здебільшого закладаються в сховища.

Таблиця 5. Середньомісячна вартість овочевих продуктів на ринку України у 2020 році, грн [14]

Table 5. Average monthly value of vegetable products on the Ukrainian market in 2020, UAH

	01.01	01.02	01.03	01.04	01.05	01.06	01.07	01.08	01.09	01.10	01.11	01.12
Картопля	12,51	11,73	13,98	15,27	16,31	15,75	15,99	11,79	8,59	8,23	8,95	10,16
Картопля молода	...	47,56	26,29	25,56	30,4	20,49	12,88	9,79	9,21
Капуста молода	19,22	27,77	36,02	32,08	24,72	9,35	5,97	5,20	8,97	16,81	15,27	19,45
Капуста білокачанна	5,45	5,08	6,58	6,55	5,22	5,81	8,99	6,17	6,08	5,38	4,36	3,84
Огірки	70,79	79,88	67,81	40,52	44,50	35,66	28,82	30,63	26,77	22,73	49,47	53,58
Помідори рожеві	72,09	75,84	83,96	77,81	67,67	56,58	47,71	44,03	42,50	44,70	55,58	64,38
Помідори червоні	53,05	51,08	46,70	54,17	47,03	39,43	33,51	30,38	26,15	30,47	41,20	44,68
Морква	5,80	5,23	6,70	6,69	7,84	11,66	15,99	11,58	6,67	5,70	4,95	4,67
Морква молода	...	54,70	46,25	47,65	35,24	21,44	15,32	10,65
Буряки	6,41	6,08	6,85	6,16	5,43	5,51	5,36	6,23	4,81	4,90	4,16	4,67
Буряки молоді	...	57,13	59,25	42,56	29,59	13,84	7,50	5,51
Цибуля ріпчаста	9,74	10,42	14,83	20,23	17,05	15,75	10,45	5,95	5,25	4,76	4,86	4,92
Цибуля ріпчаста молода	10,50	9,79	9,79	9,79	31,24	34,99	33,24
Часник	74,19	90,85	116,77	137,80	104,90	89,90	...	57,17	61,00	76,44	77,52	73,67
Часник молодий	151,88	122,66	81,16	71,54	56,75	43,20

Найбільш дешеві ціни – в тих регіонах, де овочі вирощують і продають (табл. 6), бо пропозиція значна, і найбільш дорожчі – у віддалених від виробництва регіонах і великих містах.

Таблиця 6. Реалізація овочів за регіонами України у 2020 році [14]
Table 6. Sales of vegetables by regions of Ukraine in 2020

	Реалізовано овочів, т	Середні ціни реалізації овочів,*грн/т
Україна	970270,4	4183,5
Вінницька	1917,6	18146,4
Волинська	443,6	10879,6
Дніпропетровська	49471,8	7475,1
Донецька	11261,9	7480,7
Житомирська	4461,9	8914,6
Закарпатська	к	к
Запорізька	13377,7	6104,6
Івано-Франківська	1534,1	10489,1
Київська	30484,9	16394,0
Кіровоградська	796,9	4014,1
Луганська	к	к
Львівська	10291,7	7861,0
Миколаївська	415621,0	1840,9
Одеська	19500,3	4547,0
Полтавська	2266,7	10057,1
Рівненська	к	к
Сумська	2390,8	12822,0
Тернопільська	3034,2	32088,2
Харківська	9434,0	21807,0
Херсонська	318563,6	2272,3
Хмельницька	3734,3	3859,5
Черкаська	63278,6	12459,7
Чернівецька	к	к
Чернігівська	к	к
м. Київ	к	к

* – Без ПДВ, транспортних, експедиційних та накладних витрат. Символ (к) – дані не оприлюднюються з метою забезпечення виконання вимог Закону України «Про державну статистику» щодо конфіденційності статистичної інформації.

Як видно з даних таблиці 6, присутні значні регіональні відмінності в цінах на овочі, це обумовлено тим, що на регіональному ринку овочевої продукції присутні чисельні посередники, які залежно від конкуренції, нестачі сховищ для зберігання та нерозвинутої інфраструктури овочевого ринку встановлюють спекулятивні ціни.

У зв'язку з тим, що виробники овочевої продукції, особливо господарства населення, вирощують ті чи інші овочі, опираючися на попит і ціни попереднього сезону, що призводить до перевиробництва або нестачі певного виду овочів, як наслідок зниження або підвищення цін на продукцію.

Українські товаровиробники на відміну від фермерів ЄС не працюють за контрактами по свіжих овочах, тому передбачити реальний попит не можуть. Європейські фермери не ризикують висаджувати овочеву культуру,

якщо на неї немає хоча б 70% законтрагованих обсягів. Навіть ті українські фермери, які працюють із торговельними мережами, а таких небагато, ціну встановлюють залежно від поточної ціни на ринку [4].

Укладання контрактів на постачання продукції оптовикам, переробним підприємствам і торговельним мережам дає змогу товаровиробникам спрогнозувати величину маржі, яку отримають від виробництва певного виду овочевої продукції. Нині такі договори заключають сільськогосподарські підприємства та фермери, адже вони можуть забезпечити великі партії однотипної овочевої продукції, а також мають можливість виробляти, зберігати, здійснювати передпродажну підготовку та за потреби самостійно доставляти продукцію. Для господарств населення одним із шляхів укладання таких договорів є створення овочевих кооперативів із просування продукції на ринок.

Також для українського ринку овочів характерною проблемою є нестача овочесховищ та нерозвиненість ринкової інфраструктури, які б могли регулювати пропозицію продукції на ринку та впливати на ціни [4].

Висновки. На сьогодні овочівництво є одним із пріоритетних напрямів сільськогосподарського виробництва України. Ринок овочів України є цілком самодостатнім, його об'єм залежить від обсягів виробництва. Основними виробниками овочевої продукції є господарства населення, частка яких від загальної кількості її виробників складає понад 85%. Основними чинниками, що гальмують розвиток овочівництва є: низький розвиток логістики; у державі дотепер діє система стихійного продажу овочів; мала кількість овочесховищ; не функціонують овочеві кооперативи і т. п.

Підвищення ефективності виробництва овочів можливо, якщо буде забезпечено під час виробництва овочевої продукції: застосування нових ресурсозберігальних технологій виробництва, що зі свого боку призведе до скорочення затрат праці й зниження собівартості виробництва овочів; оптимізація організації виробництва в галузі, а саме: будівництво необхідної кількості овочесховищ, створення у великотоварних господарствах переробних підрозділів, а для господарств населення об'єднання у відповідні овочеві кооперативи, що дозволить раціонально використовувати всю вирощену продукцію та оптимізувати канали збуту.

Бібліографія

1. Баланси та споживання основних продуктів харчування населенням України : статистичний збірник / Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/07/Zb_bsph2019.pdf (дата звернення: 10.06.2021).
2. Писаренко В. В. Маркетинг овочної продукції (методические и практические аспекты): Маркетинговое исследование потребителей, розничного и оптового сегмента рынка овочної продукції. URL: https://agromage.com/stat_id.php?id=325 (дата звернення: 10.06.2021).
3. Духницький Б. В., Новічков О. В., Полупан В. М. Ринок овочевих культур в Україні. *Економіка АПК*. 2017. № 10. С. 56–60.
4. Галат Л. М. Особливості ринку свіжих овочів в Україні. *Агросвіт*. 2019. № 11. С. 35–44.

5. Сєвідова І. О., Лещенко Л. О. Стан, проблеми та перспективи розвитку овочівництва в Україні. *Економічна наука*. 2017. № 12. С. 28–33.

6. Формування глобального і регіонального ринків сільськогосподарської сировини та продовольства : монографія / Ю. О. Лупенко та ін. ; за ред. Ю. О. Лупенка, М. І. Пугачова. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2015. 320 с.

7. Формування зони вільної торгівлі між Україною та країнами-членами ЄС і можливі наслідки для аграрного сектору / С. М. Кваша та ін. ; за ред. С. М. Кваші. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2014. 58 с.

8. Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку овочівництва на період до 2025 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2020 р. № 1333-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1333-2020-%D1%80#Text> (дата звернення: 10.06.2021).

9. World Data Atlas : веб-сайт. URL: <https://knoema.com/atlas/topics/Agriculture/Crops-Production-Quantity-tonnes/Vegetables-primary-production> (дата звернення: 11.06.2021).

10. Площі, валові збори та урожайність сільськогосподарських культур за їх видами та по регіонах / Державна служба статистики України : веб-сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 13.06.2021).

11. Технології та нормативи витрат на вирощування овочевих культур / за ред. П. Т. Саблука, Д. І. Мазоренка, Г. Є. Мазнева. Харків : «Майдан», 2010. 340 с.

12. Хареба О. В., Рибак Я. Я. Підвищення економічної ефективності виробництва малопоширених овочевих культур. *Економіка АПК*. 2018. № 12. С. 31–41.

13. Україна імпортує половину всіх овочів з Туреччини : AgriGator. URL: <https://agravery.com/uk/posts/show/ukraine-importue-polovinu-vsih-ovociv-z-tureccini>.

14. Середні споживчі ціни на товари (послуги) у 2020 році / Державна служба статистики України : веб-сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 13.06.2021).

Bibliografija

1. Balansy ta spozhyvannia osnovnykh produktiv kharchuvannia naseleнням Ukrainy : statystychnyi zbimyk / Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/07/Zb_bsph2019.pdf (data zvernennia: 10.06.2021).
2. Pisarenko, V. V. Marketing ovoschnoy produktsii (metodicheskie i prakticheskie aspekty): Marketingovoe issledovanie potrebiteley, roznicnogo i optovogo segmenta ryinka ovoschnoy produktsii. URL: https://agromage.com/stat_id.php?id=325 (data zvernennia: 10.06.2021).

3. Dukhnytskyi, B. V., Novichkov O. V., Polupan, V. M. (2017). Rynok ovochevykh kultur v Ukraini. *Ekonomika APK*, 10, 56–60.
4. Halat, L. M. (2019). Osoblyvosti rynku svizhykh ovochiv v Ukraini. *Ahrosvit*, 11, 35–44.
5. Sievidova, I. O., Leshchenko, L. O. (2017). Stan, problemy ta perspektyvy rozvytku ovocivnytstva v Ukraini. *Ekonomichna nauka*, 10, 28–33.
6. (2015). Formuvannia hlobalnoho i rehionalnoho rynkiv silskohospodarskoi syrovyny ta prodovolstva : monohrafiia / Yu. O. Lupenko ta in. ; za red. Yu. O. Lupenka, M. I. Puhachova. Kyiv : NNTs «IAE». 320 s.
7. (2014). Formuvannia zony vilnoi torhivli mizh Ukrainoiu ta krainamy-chlenamy YeS i mozhyvi naslidky dlia ahramnoho sektoru / S. M. Kvasha ta in. ; za red. S. M. Kvashi. Kyiv : NNTs «IAE». 58 s.
8. Pro skhvalennia Kontseptsii Derzhavnoi tsilovoi prohramy rozvytku ovocivnytstva na period do 2025 roku : Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 1 zhovtnia 2020 r. № 1333-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1333-2020-%D1%80#Text> (data zvernennia: 10.06.2021).
9. World Data Atlas: veb-sait. URL: <https://knoema.com/atlas/topics/Agriculture/Crops-Production-Quantity-tonnes/Vegetables-primary-production> (data zvernennia: 11.06.2021).
10. Ploshchi, valovi zbory ta urozhainist silskohospodarskykh kultur za yikh vydamy ta po rehionakh / Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy : veb-sait. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (data zvernennia: 13.06.2021).
11. (2010). Tekhnolohii ta normatyvy vytrat na vyroshchuvannia ovochevykh kultur / za red. P. T. Sabluka, D. I. Mazorenka, H. Ie. Maznieva. Kharkiv : «Maidan». 340 s.
12. Khareba, O. V., Rybak, Ya. Ia. (2018). Pidvyshchennia ekonomichnoi efektyvnosti vyrobnytstva maloposhyrenykh ovochevykh kultur. *Ekonomika APK*, 12, 31–41.
13. Ukraina importuie polovynu vsikh ovochiv z Turechchyny : AgriGator. URL: <https://agravery.com/uk/posts/show/ukraina-importue-polovinu-vsikh-ovociv-z-tureccini>.
14. Seredni spozhyvchi tsiny na tovary (posluhy) u 2020 rotsi / Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy : veb-sait. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (data zvernennia: 13.06.2021).
- Marketing research of consumers, retail and wholesale segment of the vegetable market. URL: https://agromage.com/stat_id.php?id=325 (date of the blast: 06/10/2021) [in Russian].
3. Dukhnytsky, B. V., Novichkov, O. V., & Polupan V. M. (2017). Vegetable market in Ukraine. *Ekonomika APK*, 10, 56–60 [in Ukrainian].
4. Galat, L. M. (2019). Features of the market of fresh vegetables in Ukraine. *Agrosvit*, 11, 35–44 [in Ukrainian].
5. Sevidova, I. O., & Leshchenko, L. O. (2017). State, problems and prospects of vegetable growing development in Ukraine. *Ekonomichna nauka*, 12, 28–33 [in Ukrainian].
6. Kvasha, S. M., Pugachev, M. I., Dukhnytsky, B. V., & Krivenko, N. V., Hrybinyuk, O. M. (2015). Formation of global and regional markets of agricultural raw materials and food : a monograph edited by Yu. O. Lupenko, Pugacheva M.I. NSC “IAE” [in Ukrainian].
7. Kvasha, S. M., Vlasov, V. I., Krivenko N. V., & Dukhnytsky B. V. (2014). Formation of a free trade zone between Ukraine and EU member states and possible consequences for the agricultural sector : edited by S. M. Kvasha. NSC “IAE” [in Ukrainian].
8. On approval of the Concept of the State target program for the development of vegetable growing for the period up to 2025: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine of October 1, 2020 № 1333-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1333-2020-%D1%80#Text> (access date: 10.06.2021) [in Ukrainian].
9. World Data Atlas: website. URL: <https://knoema.com/atlas/topics/Agriculture/Crops-Production-Quantity-tonnes/Vegetables-primary-production> (access date: 06.11.2021) [in English].
10. Areas, gross fees and yields of agricultural crops by their types and by regions / State Statistics Service of Ukraine : website. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (access date: 13.06.2021) [in Ukrainian].
11. Sabluk, P. T., Mazorenko, D. I., & Maznyev, G. Ye. (2010). Technologies and standards of costs for growing vegetables. Kharkiv : Maidan [in Ukrainian].
12. Hareba, O. V., Rybak, Ya. Ya. (2018). Improving the economic efficiency of production of rare vegetable crops. *Ekonomika APK*, 12, 31–41 [in Ukrainian].
13. Ukraine imports half of all vegetables from Turkey: AgriGator. URL: <https://agravery.com/uk/posts/show/ukraina-importue-polovinu-vsikh-ovociv-z-tureccini> (access date: 13.06.2021) [in Ukrainian].
14. Average consumer prices for goods (services) in 2020 / State Statistics Service of Ukraine : website. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (access date: 13.06.2021) [in Ukrainian].

References

1. Balances and consumption of basic foodstuffs by the population of Ukraine : statistical collection / State Statistics Service of Ukraine. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/z_b/07/Zb_bsp2019.pdf (access date: 10.06.2021) [in Ukrainian].
2. Pisarenko, V. V. Marketing of vegetable products (methodological and practical aspects):